

**МА Александар Миљковић, докторанд историје Филозофског факултета
Универзитета у Нишу**

a.miljkovic1988@gmail.com

УДК 940.53(497.11-12)“1941-1945“(049.3)

Приказ

Примљено: 13. 1. 2021.

Редиговано: 17. 5. 2021.

Прихваћено: 1. 9. 2021.

**ХРАНИСЛАВ А. РАКИЋ, БОРБЕНА ДЕЈСТВА ЈЕДИНИЦА НОР-А ЈУГОИСТОЧНЕ СРБИЈЕ 1941–1945,
ГРАДСКИ ОДБОР СУБНОР-А ЛЕСКОВАЦ, ЛЕСКОВАЦ 2020.**

У издању Градског одбора СУБНОР-а Лесковац и Библиотеке за савремену историју као 23. књига угледало је светло дана најновије дело настало из пера Хранислава А. Ракића, историчара, дугогодишњег директора Народног музеја у Лесковцу и педагошког саветника. Књига носи назив „Борбена дејства јединица НОР-а Југоисточне Србије 1941–1945.“ и бави се историјатом партизанских јединица у Другом светском рату у овом делу Србије. Рецензент књиге је др Живан Стојковић реномирани лесковачки историчар и друштвени делатник.

Повод за писање књиге била је 75-годишњица ослобођења Југославије од фашизма 1945. године. Аутор је своје дело посветио погинулим и умрлим борцима народно-ослободилачког рата од 1941. до 1945. Ова својеврсна синтеза, која је само наставак Ракићевог богатог историографског опуса, поседује све битне методолошке елементе историјске науке. Написана на основу богате историографске литературе, смештена је на готово 200 страна основног текста и подељена у више целина. Тако на почетку имамо предговор (5–6 стр.), затим уводни део који носи наслов „Окупациони систем у Јужној Србији у Другом светском рату“ (7–11стр.), након чега следи поглавље које обрађује народноослободилачке партизанске одреде (12–19 стр.). Након поглавља о одредима као основним партизанским јединицама Ракић обрађује веће борбене јединице и то дивизије и бригаде (20–25 стр.).

У четвртог поглављу које носи назив „Партизански одреди 1941. у Јужној Србији“ (26–82 стр.) аутор је обрадио формирање, организацију, борбена дејства, истакнуте личности одреда и њихов ратни пут, социјалну и образовну структуру партизанских одреда на југу Србије и то: Кукавичког (Лесковачког) народноослободилачког партизанског одреда, Бабичког, Црнотравског, Јабланичког, Јабланичко-пасјачког, Првог јужноморавског и Другог јужноморавског партизанског одреда. У оквиру овог поглавља аутор нас упознаје са датумима оснивања одреда, масовности, унутрашње организацијске структуре, командног кадра, борбама са Немцима, Бугарима, Српском државном стражом Милана Недића, јединицама Српског добровољачког корпуса Димитрија Љотића, четницима војводе Косте Миловановића Пећанца и јединицама Југословенске војске у Отаџбини ђенерала Драгољуба Драже Михаиловића. У потпоглављу о Другом јужноморавском одреду аутор је кроз ратни пут команданта одреда Милоша Диманића и његове ратне судбине представио историјат одреда. Поглавље је богато илустровано фотографијама ратних команданата, заменика

команданата, политичких комесара, бораца и чланова КПЈ попут: Коста Стаменковића, Владе Ђорђевића, Благоја Ристића – Радета Металца, Лепше Стаменковић, Милоша Манојловића, Синише Јанића, Томе Костића, Радована Ковачевића, Стојана Љубића и других значајних личности народноослободилачког рата југа Србије.

Пето поглавље Ракић је насловио „Народноослободилачки рат у Југоисточној Србији 1942–1943. године.” (83–98 стр.) У њему је аутор обрадио стање у јужној Србији током 1942. и 1943. године, отпор окупатору, злочиначке активности и репресалије Бугара против становништва, борбе партизанских јединица против непријатеља, операцију „Рудолф” која је имала за циљ уништавање народноослободилачког покрета на југу Србије, долазак Светозара Вукмановића Темпа почетком 1943. на југ Србије и учвршћивање партијске организације. У оквиру овог поглавља аутор је у посебном потпоглављу обрадио формирање, организацију, учвршћивање и делатност народноослободилачких одбора на југу Србије као претече нових органа власти.

У шестом поглављу које носи назив „Улога Комунистичке партије и СКОЈ-а у стварању месних партизанских јединица у Лесковачком крају” (99–126 стр.) аутор обрађује улогу и значај Комунистичке партије Југославије у формирању и руковођењу партизанских јединица. У оквиру овог поглавља аутор је обрадио и кризу у народноослободилачком покрету крајем 1941. и почетком 1942. изазвану погибијама значајних партијских функционера; затим Савез комунистичке омладине Југославије у Лесковачком и Врањском крају 1942–1943; четничку организацију војводе Косте Миловановића Пећанца 1941–1942., Југословенску војску у отаџбини генерала Драгољуба Драже Михаиловића 1942–1943. и на крају сарадњу српских, македонских и косовско-метохијских партизанских снага 1942–1943. И ово поглавље је обогаћено фотографијама бораца партизанских јединица и партијских функционера.

Следећем, односно седмом поглављу аутор је дао наслов „Формирање већих партизанских јединица” (127–143 стр.). У овом поглављу аутор је обрадио формирање већих јединица као што су бригаде. Аутор даје преглед формирања око 30 партизанских бригада на југу Србије почевши од формирања Прве јужноморавске бригаде 11. октобра 1943. у селу Ображда. Аутор закључује да се до краја 1944. у саставу партизанских бригада које су формиране на југу Србије борило око 18.000 бораца и старешина. На крају поглавља дате су фотографије бораца и командног састава бригада.

Осмо поглавље носи назив „Борба за ослобођење Лесковца – септембар – 11. октобар 1944. године” (144–164 стр.) У овом поглављу поред прегледа борби за ослобођење Лесковца у току септембра и почетком октобра 1944, аутор се посебно осврнуо на догађаје који су претходили овим борбама. Наиме, било је то бомбардовање Лесковца 6. септембра од стране савезника на дан рођендана краља Петра Карађорђевића. Аутор анализира овај историјски тренутак и закључује да савезници нису тражили одобрење штаба 24. НОВЈ и Фицроја Маклејна, већ да је наредба стигла од команде ваздухопловних снага за Балкан. Овакав закључак разликује се од ранијих историографских истраживања која су вршили др Момчило Павловић из Института за савремену историју и Верољуб Трајковић из Народног музеја из Лесковца, а која су сублимирана у студији „Савезничко бомбардовање Лесковца 6. септембра 1944.”.

У деветом поглављу које носи назив „Борбе за ослобођење Југоисточне Србије 1944.” (165–180 стр.) аутор обрађује борбе за ослобођење Пирота, Бабушнице и Власотинца, а у највећем делу поглавља обрађене су борбе за ослобођење Ниша од 8. до 14. октобра. У следећем поглављу које је насловио „Борбена дејства јединица НОВЈ Југоисточне Србије у завршним операцијама за ослобођење Југославије” (180–184 стр.) аутор пише о борбама ових јединицама у Босни крајем 1944. Наредно поглавље „Формирање и борбена дејства дивизија” (184–194 стр.) бави се оснивањем и ратним путем 21, 22, 23, 24, 25, 45, 46. и 47. дивизије НОВЈ. Последња два поглавља „Корпуси” (194–199 стр.) и „Југословенска армија” (199–200 стр.) аутор је посветио формирању корпуса и Југословенске армије 1945. године.

Након последња два поглавља, следи поговор (202–203 стр.), списак скраћеница (204 стр.), списак коришћене литературе (205–206 стр.) и белешка о аутору (207 – 208 стр.). Значај ове књиге није истраживачки и научни, јер она није настала на основу обраде архивске грађе првог реда, већ тај што је у њој сублимирано све што је до сада објављено о настанку и борбеним дејствима јединица Народноослободилачког рата на југу Србије. На основу тога она не представља студију, тј. монографију у правом смислу те речи, већ синтезу која може да буде коришћена као својеврсна полазна тачка за даља истраживања историје Другог светског рата у овом делу Србије.